ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

OVOZ REJISSYORLIGIDA TEXNIKA: FONOGRAFDAN RAQAMLI DAVRGACHA

O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasi huzuridagi B. Zokirov nomidagi Milliy estrada san’ati instituti “Musiqiy ovoz rejissyoraligi” kafedrasi dotsenti

Mirzayev Akbarjon Abdurahimovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada fonograf ixtirosidan boshlab zamonaviy raqamli texnologiyalargacha bo‘lgan ovoz rejissyorligi texnikasining rivojlanish bosqichlari yoritiladi. Muallif — amaliyotchi musiqa ovoz rejissyori — ushbu kasbda yuz bergan texnik taraqqiyot bosqichlari, turli tarixiy davrlarda ovoz rejissyori tutgan o‘rin hamda zamonaviy studiya va sahnadagi ish faoliyatining o‘ziga xosliklari haqida so‘z yuritadi. Maqola talaba va mutaxassislar, shuningdek, musiqiy ishlab chiqarish evolyutsiyasi bilan qiziqadiganlar uchun mo‘ljallangan.

Kalit so‘zlar: ovoz rejissyori, ovoz yozish tarixi, fonograf, raqamli ovoz, studiya ishi, miks qilish, DAW, tovush, texnika, mastering.

Abstract: This article explores the evolution of sound engineering technology from the invention of the phonograph to modern digital tools. The author, a practicing music sound engineer, outlines the key stages of technological progress in the profession, the changing role of the sound engineer throughout history, and the specifics of contemporary studio and live work. The article is intended for students, professionals, and anyone interested in the development of music production.

Keywords: sound engineering, history of recording, phonograph, digital sound, studio work, mixing, DAW, audio, technology, mastering

Tovush insonni hayotining ilk lahzalaridan boshlab kuzatib keladi, musiqa esa his-tuyg‘ular, e’tiqod va marosimlarni ifodalashning eng qadimgi usullaridan biridir. Biroq ovoz rejissyorligi — mustaqil hunar va san’at sifatida — nisbatan yaqinda, atigi bir asrdan ko‘proq vaqt oldin shakllana boshlagan. XIX va XX asrlar chorrahasida nafaqat tovushni yozib olish, balki uning sifatini, tarqalishini, yo‘nalishini va dinamikasini boshqarish imkonini beruvchi ilk qurilmalar paydo bo‘ldi. Ushbu maqolada men, amaliyotchi ovoz rejissyori sifatida, kasbimizda texnika qanday rivojlanganini va nima uchun u bugungi kunda har qachongidan ham muhimroq ekanini bayon qilaman.

Ovoz yozish tarixi 1877 yilda Tomas Edison fonografni ixtiro qilgan paytdan boshlanadi. Bu qurilma tovushni mum silindrga igna tebranishlari orqali yozib olgan. Oradan ko‘p o‘tmay, 1887 yilda Emil Berliner grammofonni taklif etdi, unda tovush allaqachon yassi diskka yozilar edi. Bu yozuv jarayoni to‘liq mexanik edi — mikrofon ham, kuchaytirgich ham yo‘q edi. Hammasi ijrochining joylashuvi, ruphorga shakli va yozuv materiali sifatiga bog‘liq edi.

Elektron lampalar va mikrofonlar paydo bo‘lishi bilan elektr tovush yozuvi davri boshlandi. 1925 yilda Western Electric kompaniyasi mikrofonlar va kuchaytirgichlarga asoslangan ilk yozuv tizimini taqdim etdi. Bu burilish nuqtasi bo‘ldi: endilikda tovushni kuchaytirish, filtrdan o‘tkazish va shakllantirish mumkin edi.

Ikkinchi jahon urushidan so‘ng ovoz yozuvga magnit tasma kirib keldi. Bu esa montaj qilish, yozuvlarni bir-biriga qo‘shish, ilgari imkonsiz bo‘lgan effektlarga erishish imkonini berdi. 1950–60-yillar — studiyaviy ovoz rejissyorligi kasb sifatida shakllangan davr hisoblanadi. Studiyalarda 4, 8, so‘ngra esa 16-kanalli magnitofonlar paydo bo‘ldi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

1980-yillarda analog tashuvchilardan raqamli texnologiyalarga o‘tish bilan haqiqiy inqilob yuz berdi. 1982 yilda taqdim etilgan kompakt-disk (CD) ushbu davrning ramziga aylandi. Raqamli ko‘p yo‘lli yozuv qurilmalari va dasturiy ta’minotlar, masalan, sanoatda standartga aylangan Pro Tools dasturi paydo bo‘ldi.

XXI asrga kelib, ovoz rejissyorligi texnikasi faqat jihozlar bilan cheklanib qolmadi. Bugungi kunda bizning qo‘limizda: DAW tizimlari, VST plaginlar, raqamli mikrofonlar, bulutli platformalar va hatto sun’iy intellekt mavjud. Bugungi kunda ovoz rejissyori bo‘lish — bu ijodkor bilan tinglovchi o‘rtasida vositachi bo‘lish demakdir. Texnika — bu bizning mo‘yqalamimiz, palitramiz va to‘rtburchaklarimiz. Biz ovozni qanday eshittirishni hal qilamiz: xonanda ovozi qanday yangraydi, pianino qanchalik yaqin yoki uzoq turadi, zarbli asboblarga qancha hajm beriladi.

Ovoz rejissyorligidagi texnika — bu moda yoki oddiy “temir-tersak” emas. Bu — biz tovush bilan “suhbatlashadigan” tilimiz. Eng qimmat mikrofon ham befarq inson qo‘lida yomon tovush beradi. Ammo yaxshi ovoz rejissyori eng minimal uskunalar bilan ham san’at asarini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Гинзбург Л. А. – Основы звукорежиссуры. Москва: Искусство, 1980.
2. Блинов В. А. – Цифровая звукозапись. Санкт-Петербург: Питер, 2005.
3. Хюбнер М. – Звукозапись: Руководство. Москва: DMK Press, 2012.
4. Katz, B. – Mastering Audio: The Art and the Science. Focal Press, 2015.
5. Izhak, B. – Sound Engineering Explained. Routledge, 2019.
6. Mirsaidova D. I. et al. Features and originality of the development of the art of dubbling in uzbek cinema //Oriental Art and Culture. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 575-580.
7. Мирсаидова Д.И. и др. ГОЛОСА ТРАДИЦИИ: КАК ДУБЛИРОВАНИЕ СФОРМИРОВАЛО УСПЕХ УЗБЕКСКОГО КИНО В СОВЕТСКУЮ ЭПОХУ //Искусство и культура Востока. – 2024. – Т. 5. – №. 6. – С. 339-342.